

Forfatter: Holberg, Ludvig

Titel: Udrag fra Tredie Brev til en højvelbaaren Herre. 1743

Citation: Holberg, Ludvig: "Værker i tolv bind 1: Natur- og folkeret", i Holberg, Ludvig: *Værker i tolv bind 1: Natur- og folkeret*, udg. af F. J. BILLESKOV JANSEN ; Volmer Rosenkilde , Rosenkilde og Bagger, 1969-1971, s. 215. Onlineudgave fra Arkiv for Dansk Litteratur: <https://tekster.kb.dk/catalog/adl-texts-holberg12-shoot-idm140252801233376/facsimile.pdf> (tilgået 29. april 2024)

Anvendt udgave: Værker i tolv bind 1: Natur- og folkeret

LÆSNING

til at falde tilbage paa Origenes' Lære som den sidste Skanse.

Den var det Anker som holdt fast
hans Skude, naar alt andet brast.

Jeg siger bare at det efter min Mening er fjollet at ville modbevise Guds Godhed ved at henvise til Menneskenes medfødte Svagheder og Fejl. Gud har skabt forskellige Ting; noget er mere fuldkomment end andet, men hver Ting og hvert Væsen er fuldkommen i sin Art: Mennesket er fuldkomment som Menneske, Fluen er fuldkommen som Flue. Hvis Mennesket sammenligner sig med Englene, saa sukker det over sin Lod og sin Ufuldkommenhed; hvis det sammenligner sig med visse Dyr, begræder det sit Livs Korthed. Da Theofrast laa for Døden skal han have anklaget Naturen fordi den havde givet Hjorte og Vagtler et langt Liv – for de var jo ligeglade, og ladet Menneskene leve saa kort, selv om Livet betød saa meget for dem. Men naar Mennesket tænker paa Orme og Insekter, saa krøer det sig og betragter sig selv som et yderst fuldkomment Væsen. Det er tilsyneladende Fluernes Lod at blive født om Sommeren for kort efter at dø af Kulde eller for Menneskehaand. Hvis de paa den anden Side sammeligner sig selv med Orme eller Muldvarpe eller med de Smaadyr som efter Aristoteles kun lever én Dag, saa at den der dør i sin ottende Time opnaar høj Alder, ja saa vilde de mene at deres Levetid var lang; de vilde tro at hele Verden var skabt for deres Skyld paa Grund af deres fremragende Skønhed, og de vilde være ved at revne af Vigtighed. I selve de levende Væseners Forskellighed er der – ligesom i Landskabernes afvekslende Udseende og Natur – en Skønhed som pryder Skaberværket og bevæger og undrer Betragteren. Hvordan det end er med Menneskets Lod, som Bayle afmaler med saa dystre Farver, saa er det sikkert at næsten ingen ønsker sig Døden. Jeg kendte engang nogle fattige gamle Koner, som var ødelagt af Sygdom og Alderdom, men som alligevel rystede af Skræk hvis man

DET TREDIE BREV

nævnte Døden. Naar jeg tænker paa dette undrer det mig at Bayles Paastand om de to Principper har kunnet skabe saa stor Opstandelse. For det at de skabte Ting har forskellig Skæbne beviser ingenting – hvis man da ikke vil paastaa at Fluor og Bly maa udledes af det ondes Princip, fordi de er ringere end henholdsvis Løver og Guld. Herpaa kan man paa en Maade anvende et vittigt Svar, som en Præst engang gav. Der var i hans Menighed en pukkelrygget Mand. Da han hørte Præsten paastaa at alt hvad Gud havde skabt var godt, sagde han til ham idet han steg ned af Prædikestolen: »Se den Pukkel jeg er født med; saa maa du indrømme at ikke alt hvad Gud har skabt er godt.« Præsten svarede: »Du er saamænd ganske velskabt, af en pukkelrygget at være.« Det var bare en Spøg, men det var nu ikke helt tosset, for hvis alle Mennesker havde været født pukkelryggede, saa havde det ikke gjort noget Skaar i Guds Godhed. Gud har skabt nogle Dyr til at svømme, fordi det har været hans Vilje at de skulde bo i Vandet, andre til at flyve, fordi det har været hans Vilje at de skulde nyde Livet under den fri Himmel; han har skabt nogle til at krybe, andre til at gaa, af disse sidste har han skabt nogle til at gaa hver for sig, andre til at gaa i Flok. Nogle har han skabt til Vilddyr, andre til Tamdyr, nogle til at leve i Skjul, dækket af Jorden. Og hvert eneste Dyr er fuldkommet i sin Art. Jeg maa dog indrømme at Menneskene kunde have været skabt mere fuldkomne; jeg indrømmer ogsaa at de kunde have været skabt syndefri; jeg indrømmer endelig at Gud i sin Naade kunde sørge for at de ikke overtraadte hans Bud. Men hvis de havde været skabt syndefri, saa havde de enten været Engle eller Robotter; og hvis Gud ved hele Tiden at gribe ind hindrede dem i at overtræde Loven, saa vilde han ophøre med at være Lovgiver og ophøre med at være Dommer; for at give en Lov og samtidig i sin Almagt hindre Mennesket i at overtræde den, det vilde være en Selvmodsigelse. Hvad angaar Straffen over de ugudelige, saa kan man simpelthen svare med Leclerc: Gud vil ikke

LÆSNING

gøre noget som strider mod hans Retfærdighed og Godhed, og enhver Dommer kan, uden at blive mindre retfærdig og sandhedskærlig af den Grund, indskrænke sine Trusler og formindske sine Straffe. Det er noget helt andet med Belønninger. Naar man én Gang har givet Løfte om dem, skal de betales til sidste Jante.

Enhver ved med hvilken til Vanvid grænsende Hidsighed denne Paastand er blevet drøftet. Man undrer sig over at Mænd som ellers nok kunde beherske sig og som hidtil havde holdt sig pænt tilbage brugte Mund mod hinanden uden at tænke paa de Formaninger de selv havde givet. Men de blev drevet frem af de samme Motivationer som i sin Tid Pompejus og Cæsar, hvoraf den ene ikke kunde taale nogen ved Siden af sig, den anden ikke nogen over sig. Bayle og Leclerc blev saa at sige den gamle lærde Verdens sidste Helte. Leclerc var den lærdeste, Bayle den skarpsindigste. Begge skrev enorme Foliaenter. Leclercs var præget af de største Kundskaber, for han var velbevandret baade i Bibelsprogene og de verdslige Sprog; men Bayles var præget af større Stilsikkerhed. Man skulde tro at Bayle havde levet hele sit Liv ved fyrstelige Hoffer, saadan lyser hans Stil af Elegance; og der er ikke mindste Lugt af det Skolestøv han er vokset op i. Jeg kalder dem den gamle lærde Verdens sidste Slagsbrødre. For selv om vor Tid ikke er saa udlevet at den ikke kan fremvise geniale og grundlærde Mænd, saa kan dog ingen nægte at det er gaaet tilbage for Videnskaben, naar man tænker paa de vældige Genier der levede i forrige Generation.

Nu er i den senile Krop
al Energi og Kraft brugt op.

Om Aarsagen til denne Tilbagegang har jeg skrevet i mit første Brev. Det er der ingen Grund til at gentage. Jeg vil bare sige at vor Tids Videnskabsmænd nok ikke faar den Virak og de Belønninger som det forrige Slægtleds Lærde nød. De maa snarere frygte at komme til at dele Skæbne med Digteren Eumolpus, som blev bombarderet med Sten